॥ ब्रह्मसूत्राणि ॥

ॐ

॥ श्री गुरुभ्यो नमः हरिः ॐ ॥

॥ अथ प्रथमोऽध्यायः॥

ॐ अथातो ब्रह्मजिज्ञासा ॐ ॥ १.१.१॥
ॐ जन्माद्यस्य यतः ॐ ॥ १.१.२॥
ॐ शास्त्रयोनित्त्वात् ॐ ॥ १.१.३॥
ॐ तत्तुसमन्वयात् ॐ ॥ १.१.४॥
ॐ ईक्षतेर्नाशब्दम् ॐ ॥ १.१.५॥
ॐ गौणश्चेन्नात्मशब्दात् ॐ ॥ १.१.६॥
ॐ तन्निष्ठस्य मोक्षोपदेशात् ॐ ॥ १.१.७॥
ॐ हेयवत्त्वावचनाच्च ॐ ॥ १.१.८॥
ॐ स्वाप्ययात् ॐ ॥ १.१.९॥
ॐ गतिसामान्यात् ॐ ॥ १.१.१०॥
ॐ श्रुतत्त्वाच्च ॐ ॥ १.१.११॥
ॐ आनन्दमयोऽभ्यासात् ॐ ॥ १.१.१२॥
ॐ विकारशब्दान्नेतिचेन्न प्राचुर्यात् ॐ ॥ १.१.१३॥
ॐ तद्धेतुव्यपदेशाच्च ॐ ॥ १.१.१४॥
ॐ मान्त्रवर्णिकमेव च गीयते ॐ ॥ १.१.१५॥
ॐ नेतरोऽनुपपत्तेः ॐ ॥ १.१.१६॥
ॐ भेदव्यपदेशाच्च ॐ ॥ १.१.१७॥
ॐ कामाच्च नानुमानापेक्षा ॐ ॥ १.१.१८॥
ॐ अस्मिन्नस्य च तद्योगं शास्ति ॐ ॥ १.१.१९॥
ॐ अन्तस्तद्धर्मोपदेशात् ॐ ॥ १.१.२०॥
ॐ भेदव्यपदेशच्चान्यः ॐ ॥ १.१.२१॥
ॐ आकाशस्तल्लिङ्गात् ॐ ॥ १.१.२२॥
ॐ अत एव प्राणः ॐ ॥ १.१.२३॥
ॐ ज्योतिश्चरणाभिधानात् ॐ ॥ १.१.२४॥
ॐ छन्दोऽभिधानान्नेतिचेन्न तथाचेतोऽर्पणनिगदात्तथा हि दर्शनम् ॐ ॥ १.१.२५॥

ॐ भूतादिपादव्यपदेशोपपत्तेश्चैवम् ॐ ॥१.१.२६॥
ॐ उपदेशभेदान्नेतिचेन्नोभयस्मिन्नप्यविरोधात् ॐ ॥१.१.२७॥
ॐ प्राणस्तथानुगमात् ॐ ॥१.१.२८॥
ॐ नवक्तुरात्मोपदेशादिति चेदध्यात्मसम्बन्धभूमा ह्यस्मिन् ॐ ॥१.१.२९॥
ॐ शास्त्रदृष्ट्या तूपदेशो वामदेववत् ॐ ॥१.१.३०॥
ॐ जीवमुख्यप्राणलिङ्गान्नेति चेन्नोपासात्रैविध्यादाश्रितत्त्वादिह तद्योगात् ॐ ॥१.१.३१॥

इति श्रीमत्कृष्णद्वैपायनकृतब्रह्मसूत्रेषु

प्रथमाध्यायस्य प्रथमः पादः समाप्तः

ॐ सर्वत्र प्रसिद्धोपदेशात् ॐ ॥१.२.१॥
ॐ विवक्षितगुणोपपत्तेश्च ॐ ॥१.२.२॥
ॐ अनुपपत्तेस्तु न शारीरः ॐ ॥१.२.३॥
ॐ कर्मकर्तृव्यपदेशाच्च ॐ ॥१.२.४॥
ॐ शब्दविशेषात् ॐ ॥१.२.५॥
ॐ स्मृतेश्च ॐ ॥१.२.६॥
ॐ अर्भकौकस्त्वात् तद्व्यपदेशाच्च नेति चेन्न निचाय्यत्वादेवं व्योमवच्च ॐ ॥१.२.७॥
ॐ सम्भोगप्राप्तिरिति चेन्नवैशेष्यात् ॐ ॥१.२.८॥
ॐ अत्ता चराचरग्रहणात् ॐ ॥१.२.९॥
ॐ प्रकरणाच्च ॐ ॥१.२.१०॥
ॐ गुहां प्रविष्टावात्मानौ हि तद्दर्शनात् ॐ ॥१.२.११॥
ॐ विशेषणाच्च ॐ ॥१.२.१२॥
ॐ अन्तर उपपत्तेः ॐ ॥१.२.१३॥
ॐ स्थानादिव्यपदेशाच्च ॐ ॥१.२.१४॥
ॐ सुखविशिष्टाभिधानादेव च ॐ ॥१.२.१५॥
ॐ श्रुतोपनिषत्कगत्यभिधानाच्च ॐ ॥१.२.१६॥
ॐ अनवस्थितेरसम्भवाच्च नेतरः ॐ ॥१.२.१७॥
ॐ अन्तर्याम्यधिदैवादिषु तद्धर्मव्यपदेशात् ॐ ॥१.२.१८॥
ॐ न च स्मार्तमतद्धर्माभिपालात् ॐ ॥१.२.१९॥
ॐ शारीरश्चोभयेऽपि हि भेदेनैनमधीयते ॐ ॥१.२.२०॥
ॐ अदृश्यत्वादिगुणको धर्मोक्तेः ॐ ॥१.२.२१॥
ॐ विशेषणभेदव्यपदेशाभ्यां च नेतरौ ॐ ॥१.२.२२॥
ॐ रूपोपन्यासाच्च ॐ ॥१.२.२३॥
ॐ वैश्वानरः साधारणशब्दविशेषात् ॐ ॥१.२.२४॥
ॐ स्मर्यमाणमनुमानं स्यादिति ॐ ॥१.२.२५॥

ॐ शब्दादिभ्योऽन्तः प्रतिष्ठानान्नेति चेन्न तथा दृष्ट्युपदेशादसम्भवात् पुरुषविधमपि चैनमधीयते ॐ ॥१.२.२६॥
ॐ अत एव न देवता भूतं च ॐ ॥१.२.२७॥
ॐ साक्षादप्यविरोधं जैमिनिः ॐ ॥१.२.२८॥
ॐ अभिव्यक्तेरित्याश्मरथ्यः ॐ ॥१.२.२९॥
ॐ अनुस्मृतेर्बादरिः ॐ ॥१.२.३०॥
ॐ संपत्तेरिति जैमिनिस्तथा हि दर्शयति ॐ ॥१.२.३१॥
ॐ आमनन्ति चैनमस्मिन् ॐ ॥१.२.३२॥

इति श्रीमत्कृष्णद्वैपायनकृतब्रह्मसूत्रेषु

प्रथमाध्यायस्य द्वितीयः पादः समाप्तः

ॐ द्युभ्वाद्यायतनं स्वशब्दात् ॐ ॥१.३.१॥
ॐ मुक्तोपसृप्यव्यपदेशात् ॐ ॥१.३.२॥
ॐ नानुमानमतच्छब्दात् ॐ ॥१.३.३॥
ॐ प्राणभृच्च ॐ ॥१.३.४॥
ॐ भेदव्यपदेशात् ॐ ॥१.३.५॥
ॐ प्रकरणात् ॐ ॥१.३.६॥
ॐ स्थित्यदनाभ्यां च ॐ ॥१.३.७॥
ॐ भूमा सम्प्रसादादध्युपदेशात् ॐ ॥१.३.८॥
ॐ धर्मोपपत्तेश्च ॐ ॥१.३.९॥
ॐ अक्षरमम्बरान्तधृतेः ॐ ॥१.३.१०॥
ॐ सा च प्रशासनात् ॐ ॥१.३.११॥
ॐ अन्यभावव्यावृत्तेश्च ॐ ॥१.३.१२॥
ॐ ईक्षतिकर्मव्यपदेशात् सः ॐ ॥१.३.१३॥
ॐ दहर उत्तरेभ्यः ॐ ॥१.३.१४॥
ॐ गतिशब्दाभ्यां तथा हि दृष्टं लिङ्गं च ॐ ॥१.३.१५॥
ॐ धृतेश्च महिम्नोऽस्यास्मिन्नुपलब्धेः ॐ ॥१.३.१६॥
ॐ प्रसिद्धेश्च ॐ ॥१.३.१७॥
ॐ इतरपरामर्शात् स इति चेन्नासम्भवात् ॐ ॥१.३.१८॥
ॐ उत्तराच्चेदाविर्भूतस्वरूपस्तु ॐ ॥१.३.१९॥
ॐ अन्यार्थश्च परामर्शः ॐ ॥१.३.२०॥
ॐ अल्पश्रुतेरिति चेत्तदुक्तम् ॐ ॥१.३.२१॥
ॐ अनुकृतेस्तस्य च ॐ ॥१.३.२२॥
ॐ अपि स्मर्यते ॐ ॥१.३.२३॥
ॐ शब्दादेव प्रमितः ॐ ॥१.३.२४॥

ॐ हृद्यपेक्षया तु मनुष्याधिकारत्वात् ॐ ॥ १.३.२५ ॥
ॐ तदुपर्यपि बादरायणः सम्भवात् ॐ ॥ १.३.२६ ॥
ॐ विरोधः कर्मणीति चेन्नानेकप्रतिपत्तेर्दर्शनात् ॐ ॥ १.३.२७ ॥
ॐ शब्द इति चेन्नातः प्रभवात् प्रत्यक्षानुमानाभ्याम् ॐ ॥ १.३.२८ ॥
ॐ अत एव च नित्यत्वम् ॐ ॥ १.३.२९ ॥
ॐ समाननामरूपत्वाच्चावृत्तावप्यविरोधो दर्शनात्स्मृतेश्च ॐ ॥ १.३.३० ॥
ॐ मध्वादिष्वसम्भवादनधिकारं जैमिनिः ॐ ॥ १.३.३१ ॥
ॐ ज्योतिषि भावाच्च ॐ ॥ १.३.३२ ॥
ॐ भावं तु बादरायणोऽस्ति हि ॐ ॥ १.३.३३ ॥
ॐ शुगस्य तदनादरश्रवणात् तदाद्रवणात् सूच्यते हि ॐ ॥ १.३.३४ ॥
ॐ क्षत्रियत्वगतेश्चोत्तरत्र चैत्ररथेन लिङ्गात् ॐ ॥ १.३.३५ ॥
ॐ संस्कारपरामर्शात् तदभावाभिलापाच्च ॐ ॥ १.३.३६ ॥
ॐ तदभावनिर्धारणे च प्रवृत्तेः ॐ ॥ १.३.३७ ॥
ॐ श्रवणाध्ययनार्थप्रतिषेधात् स्मृतेश्च ॐ ॥ १.३.३८ ॥
ॐ कम्पनात् ॐ ॥ १.३.३९ ॥
ॐ ज्योतिर्दर्शनात् ॐ ॥ १.३.४० ॥
ॐ आकाशोऽर्थान्तरत्वादिव्यपदेशात् ॐ ॥ १.३.४१ ॥
ॐ सुषुप्त्युत्क्रान्त्योर्भेदेन ॐ ॥ १.३.४२ ॥
ॐ पत्यादिशब्देभ्यः ॐ ॥ १.३.४३ ॥

इति श्रीमत्कृष्णद्वैपायनकृतब्रह्मसूत्रेषु

प्रथमाध्यायस्य तृतीयः पादः समाप्तः

ॐ आनुमानिकमप्येकेषामिति चेन्न शरीररूपकविन्यस्तगृहीतेर्दर्शयति च ॐ ॥ १.४.१ ॥
ॐ सूक्ष्मं तु तदर्हत्वात् ॐ ॥ १.४.२ ॥
ॐ तदधीनत्वादर्थवत् ॐ ॥ १.४.३ ॥
ॐ ज्ञेयत्वावचनाच्च ॐ ॥ १.४.४ ॥
ॐ वदतीति चेन्न प्राज्ञो हि ॐ ॥ १.४.५ ॥
ॐ प्रकरणात् ॐ ॥ १.४.६ ॥
ॐ त्रयाणामेव चैवमुपन्यासः प्रश्नश्च ॐ ॥ १.४.७ ॥
ॐ महद्वच्च ॐ ॥ १.४.८ ॥
ॐ चमसवदविशेषात् ॐ ॥ १.४.९ ॥
ॐ ज्योतिरुपक्रमात्तु तथा ह्यधीयत एके ॐ ॥ १.४.१० ॥
ॐ कल्पनोपदेशाच्च मध्वादिवदविरोधः ॐ ॥ १.४.११ ॥
ॐ न सङ्ख्योपसङ्ग्रहादपि नानाभावादतिरेकाच्च ॐ ॥ १.४.१२ ॥

ॐ प्राणादयो वाक्यशेषात् ॐ ॥ १.४.१३॥ ॐ
ॐ ज्योतिषैकेषामसत्यन्ने ॐ ॥ १.४.१४॥
ॐ कारणत्वेन चाऽकाशादिषु यथाव्यपदिष्टोक्तेः ॐ ॥ १.४.१५॥
ॐ समाकर्षात् ॐ ॥ १.४.१६॥
ॐ जगद्वाचित्वात् ॐ ॥ १.४.१७॥
ॐ जीवमुख्यप्राणलिङ्गादिति चेत्तद्व्याख्यातम् ॐ ॥ १.४.१८॥
ॐ अन्यार्थं तु जैमिनिः प्रश्नव्याख्यानाभ्यामपि चैवमेके ॐ ॥ १.४.१९॥
ॐ वाक्यान्वयात् ॐ ॥ १.४.२०॥
ॐ प्रतिज्ञासिद्धेर्लिङ्गमाश्मरथ्यः ॐ ॥ १.४.२१॥
ॐ उत्क्रमिष्यत एवम्भावादित्यौदुलोमिः ॐ ॥ १.४.२२॥
ॐ अवस्थितेरिति काशकृत्स्नः ॐ ॥ १.४.२३॥
ॐ प्रकृतिश्च प्रतिज्ञादृष्टान्तानुपरोधात् ॐ ॥ १.४.२४॥
ॐ अभिध्योपदेशाच्च ॐ ॥ १.४.२५॥
ॐ साक्षाच्चोभयाम्नानात् ॐ ॥ १.४.२६॥
ॐ आत्मकृतेः परिणामात् ॐ ॥ १.४.२७॥
ॐ योनिश्च हि गीयते ॐ ॥ १.४.२८॥
ॐ एतेन सर्वे व्याख्याता व्याख्याताः ॐ ॥ १.४.२९॥

इति श्रीमत्कृष्णद्वैपायनकृतब्रह्मसूत्रेषु

प्रथमाध्यायस्य चतुर्थः पादः समाप्तः

॥ इति प्रथमोऽध्यायः॥

॥ अथ द्वितीयोऽध्यायः॥

ॐ स्मृत्यनवकाशदोषप्रसङ्ग इति चेन्नान्यस्मृत्यनवकाशदोषप्रसङ्गात् ॐ ॥ २.१.१॥
ॐ इतरेषां चानुपलब्धेः ॐ ॥ २.१.२॥
ॐ एतेन योगः प्रत्युक्तः ॐ ॥ २.१.३॥
ॐ न विलक्षणत्वादस्य तथात्वं च शब्दात् ॐ ॥ २.१.४॥
ॐ दृश्यते तु ॐ ॥ २.१.५॥
ॐ अभिमानिव्यपदेशस्तु विशेषानुगतिभ्याम् ॐ ॥ २.१.६॥
ॐ असदिति चेन्न प्रतिषेधमात्रत्वात् ॐ ॥ २.१.७॥
ॐ अपीतौ तद्वत्प्रसङ्गादसमञ्जसम् ॐ ॥ २.१.८॥
ॐ न तु दृष्टान्तभावात् ॐ ॥ २.१.९॥
ॐ स्वपक्षदोषाच्च ॐ ॥ २.१.१०॥
ॐ तर्काप्रतिष्ठानादप्यन्यथाऽनुमेयमिति चेदेवमप्यनिर्मोक्षप्रसङ्गः ॐ ॥ २.१.११॥

ॐ एतेन शिष्टाऽपरिग्रहा अपि व्याख्याताः ॐ ॥ २.१.१२॥
ॐ भोक्त्रापत्तेरविभागश्चेत् स्याल्लोकवत् ॐ ॥ २.१.१३॥
ॐ तदनन्यत्वमारम्भणशब्दादिभ्यः ॐ ॥ २.१.१४॥
ॐ भावे चोपलब्धेः ॐ ॥ २.१.१५॥
ॐ सत्त्वाच्चावरस्य ॐ ॥ २.१.१६॥
ॐ असद्व्यपदेशान्नेति चेन्न धर्मान्तरेण वाक्यशेषात् ॐ ॥ २.१.१७॥
ॐ युक्तेः शब्दान्तराच्च ॐ ॥ २.१.१८॥
ॐ पटवच्च ॐ ॥ २.१.१९॥
ॐ यथा प्राणादिः ॐ ॥ २.१.२०॥
ॐ इतरव्यपदेशाद्धिताकरणादिदोषप्रसक्तिः ॐ ॥ २.१.२१॥
ॐ अधिकं तु भेदनिर्देशात् ॐ ॥ २.१.२२॥
ॐ अश्मादिवच्च तदनुपपत्तिः ॐ ॥ २.१.२३॥
ॐ उपसंहारदर्शनान्नेति चेन्न क्षीरवद्धि ॐ ॥ २.१.२४॥
ॐ देवादिवदपि लोके ॐ ॥ २.१.२५॥
ॐ कृत्स्नप्रसक्तिर्निरवयवत्वशब्दकोपो वा ॐ ॥ २.१.२६॥
ॐ श्रुतेस्तु शब्दमूलत्वात् ॐ ॥ २.१.२७॥
ॐ आत्मनि चैवं विचित्राश्च हि ॐ ॥ २.१.२८॥
ॐ स्वपक्षदोषाच्च ॐ ॥ २.१.२९॥
ॐ सर्वोपेता च तद्दर्शनात् ॐ ॥ २.१.३०॥
ॐ विकरणत्वान्नेति चेत् तदुक्तम् ॐ ॥ २.१.३१॥
ॐ न प्रयोजनवत्त्वात् ॐ ॥ २.१.३२॥
ॐ लोकवत्तु लीलाकैवल्यम् ॐ ॥ २.१.३३॥
ॐ वैषम्यनैर्घृण्ये न सापेक्षत्वात् तथा हि दर्शयति ॐ ॥ २.१.३४॥
ॐ कर्माविभागादिति चेन्नानादित्वात् ॐ ॥ २.१.३५॥
ॐ उपपद्यते चाप्युपलभ्यते च ॐ ॥ २.१.३६॥
ॐ सर्वधर्मोपपत्तेश्च ॐ ॥ २.१.३७॥

इति श्रीमत्कृष्णद्वैपायनकृतब्रह्मसूत्रेषु

द्वितीयाध्यायस्य प्रथमः पादः समाप्तः

ॐ रचनानुपपत्तेश्च नानुमानम् ॐ ॥ २.२.१॥
ॐ प्रवृत्तेश्च ॐ ॥ २.२.२॥
ॐ पयोऽम्बुवच्चेत् तत्रापि ॐ ॥ २.२.३॥
ॐ व्यतिरेकानवस्थितेश्चानपेक्षत्वात् ॐ ॥ २.२.४॥
ॐ अन्यत्राभावाच्च न तृणादिवत् ॐ ॥ २.२.५॥

ॐ अभ्युपगमेऽप्यर्थाभावात् ॐ ॥ २.२.६ ॥
ॐ पुरुषाश्मवदिति चेत् तथापि ॐ ॥ २.२.७ ॥
ॐ अङ्गित्वानुपपत्तेः ॐ ॥ २.२.८ ॥
ॐ अन्यथाऽनुमितौ च ज्ञशक्तिवियोगात् ॐ ॥ २.२.९ ॥
ॐ विप्रतिषेधाच्चासमञ्जसम् ॐ ॥ २.२.१० ॥
ॐ महद्दीर्घवद् वा ह्रस्वपरिमण्डलाभ्याम् ॐ ॥ २.२.११ ॥
ॐ उभयथाऽपि न कर्मातस्तदभावः ॐ ॥ २.२.१२ ॥
ॐ समवायाभ्युपगमाच्च साम्यादनवस्थितेः ॐ ॥ २.२.१३ ॥
ॐ नित्यमेव च भावात् ॐ ॥ २.२.१४ ॥
ॐ रूपादिमत्त्वाच्च विपर्ययो दर्शनात् ॐ ॥ २.२.१५ ॥
ॐ उभयथा च दोषात् ॐ ॥ २.२.१६ ॥
ॐ अपरिग्रहाच्चात्यन्तमनपेक्षा ॐ ॥ २.२.१७ ॥
ॐ समुदाय उभयहेतुकेऽपि तदप्राप्तिः ॐ ॥ २.२.१८ ॥
ॐ इतरेतरप्रत्ययत्वादिति चेन्नोत्पत्तिमात्रनिमित्तत्वात् ॐ ॥ २.२.१९ ॥
ॐ उत्तरोत्पादे च पूर्वनिरोधात् ॐ ॥ २.२.२० ॥
ॐ असति प्रतिज्ञोपरोधो यौगपद्यमन्यथा ॐ ॥ २.२.२१ ॥
ॐ प्रतिसङ्ख्याप्रतिसङ्ख्यानिरोधाप्राप्तिरविच्छेदात् ॐ ॥ २.२.२२ ॥
ॐ उभयथा च दोषात् ॐ ॥ २.२.२३ ॥
ॐ आकाशे चाविशेषात् ॐ ॥ २.२.२४ ॥
ॐ अनुस्मृतेश्च ॐ ॥ २.२.२५ ॥
ॐ नासतोऽदृष्टत्वात् ॐ ॥ २.२.२६ ॥
ॐ उदासीनानामपि चैवं सिद्धिः ॐ ॥ २.२.२७ ॥
ॐ नाभाव उपलब्धेः ॐ ॥ २.२.२८ ॥
ॐ वैधर्म्याच्च न स्वप्नादिवत् ॐ ॥ २.२.२९ ॥
ॐ न भावोऽनुपलब्धेः ॐ ॥ २.२.३० ॥
ॐ क्षणिकत्वाच्च ॐ ॥ २.२.३१ ॥
ॐ सर्वथाऽनुपपत्तेश्च ॐ ॥ २.२.३२ ॥
ॐ नैकस्मिन्नसम्भवात् ॐ ॥ २.२.३३ ॥
ॐ एवञ्चाऽत्माकार्त्स्न्यम् ॐ ॥ २.२.३४ ॥
ॐ नच पर्यायादप्यविरोधो विकारादिभ्यः ॐ ॥ २.२.३५ ॥
ॐ अन्त्यावस्थितेश्चोभयनित्यत्वादविशेषात् ॐ ॥ २.२.३६ ॥
ॐ पत्युरसामञ्जस्यात् ॐ ॥ २.२.३७ ॥
ॐ सम्बन्धानुपपत्तेश्च ॐ ॥ २.२.३८ ॥
ॐ अधिष्ठानानुपपत्तेश्च ॐ ॥ २.२.३९ ॥
ॐ करणवच्चेन्न भोगादिभ्यः ॐ ॥ २.२.४० ॥
ॐ अन्तवत्त्वमसर्वज्ञता वा ॐ ॥ २.२.४१ ॥

ॐ उत्पत्त्यसम्भवात् ॐ ॥ २.२.४२॥
ॐ न च कर्तुः करणम् ॐ ॥ २.२.४३॥
ॐ विज्ञानादिभावे वा तदप्रतिषेधः ॐ ॥ २.२.४४॥
ॐ विप्रतिषेधाच्च ॐ ॥ २.२.४५॥

इति श्रीमत्कृष्णद्वैपायनकृतब्रह्मसूत्रेषु

द्वितीयाध्यायस्य द्वितीयः पादः समाप्तः

ॐ न वियदश्रुतेः ॐ ॥ २.३.१॥
ॐ अस्ति तु ॐ ॥ २.३.२॥
ॐ गौण्यसम्भवात् ॐ ॥ २.३.३॥
ॐ शब्दाच्च ॐ ॥ २.३.४॥
ॐ स्याच्चैकस्य ब्रह्मशब्दवत् ॐ ॥ २.३.५॥
ॐ प्रतिज्ञाहानिरव्यतिरेकाच्छब्देभ्यः ॐ ॥ २.३.६॥
ॐ यावद्विकारं तु विभागो लोकवत् ॐ ॥ २.३.७॥
ॐ एतेन मातरिश्वा व्याख्यातः ॐ ॥ २.३.८॥
ॐ असम्भवस्तु सतोऽनुपपत्तेः ॐ ॥ २.३.९॥
ॐ तेजोऽतस्तथा ह्याह ॐ ॥ २.३.१०॥
ॐ आपः ॐ ॥ २.३.११॥
ॐ पृथिव्यधिकाररूपशब्दान्तरादिभ्यः ॐ ॥ २.३.१२॥
ॐ तदभिध्यानादेव तु तल्लिङ्गात् सः ॐ ॥ २.३.१३॥
ॐ विपर्ययेण तु क्रमोऽत उपपद्यते च ॐ ॥ २.३.१४॥
ॐ अन्तरा विज्ञानमनसी क्रमेण तल्लिङ्गादिति चेन्नाविशेषात् ॐ ॥ २.३.१५॥
ॐ चराचरव्यपाश्रयस्तु स्यात् तद्व्यपदेशो भाक्तस्तद्भावभावित्वात् ॐ ॥ २.३.१६॥
ॐ नात्माऽश्रुतेर्नित्यत्वाच्च ताभ्यः ॐ ॥ २.३.१७॥
ॐ ज्ञोऽत एव ॐ ॥ २.३.१८॥
ॐ उत्क्रान्तिगत्यागतीनाम् ॐ ॥ २.३.१९॥
ॐ स्वात्मना चोत्तरयोः ॐ ॥ २.३.२०॥
ॐ नाणुरच्छ्रुतेरिति चेन्नेतराधिकारात् ॐ ॥ २.३.२१॥
ॐ स्वशब्दोन्मानाभ्यां च ॐ ॥ २.३.२२॥
ॐ अविरोधश्चन्दनवत् ॐ ॥ २.३.२३॥
ॐ अवस्थितिवैशेष्यादिति चेन्नाभ्युपगमाद्धृदि हि ॐ ॥ २.३.२४॥
ॐ गुणाद् वाऽऽलोकवत् ॐ ॥ २.३.२५॥
ॐ व्यतिरेको गन्धवत् तथा च दर्शयति ॐ ॥ २.३.२६॥
ॐ पृथगुपदेशात् ॐ ॥ २.३.२७॥

ॐ तद्गुणसारत्वात्तु तद्व्यपदेशः प्राज्ञवत् ॐ ॥ २.३.२८ ॥
ॐ यावदात्मभावित्वाच्च न दोषस्तद्दर्शनात् ॐ ॥ २.३.२९ ॥
ॐ पुंस्त्वादिवत्त्वस्य सतोऽभिव्यक्तियोगात् ॐ ॥ २.३.३० ॥
ॐ नित्योपलब्ध्यनुपलब्धिप्रसङ्गोऽन्यतरनियमो वाऽन्यथा ॐ ॥ २.३.३१ ॥
ॐ कर्ता शास्त्रार्थवत्त्वात् ॐ ॥ २.३.३२ ॥
ॐ विहारोपदेशात् ॐ ॥ २.३.३३ ॥
ॐ उपादानात् ॐ ॥ २.३.ल्छ ॥
ॐ व्यपदेशाच्च क्रियायां न चेन्निर्देशविपर्ययः ॐ ॥ २.३.३४ ॥
ॐ उपलब्धिवदनियमः ॐ ॥ २.३.३५ ॥
ॐ शक्तिविपर्ययात् ॐ ॥ २.३.३६ ॥
ॐ समाध्यभावाच्च ॐ ॥ २.३.३७ ॥
ॐ यथा च तक्षोभयथा ॐ ॥ २.३.३८ ॥
ॐ परात्तु तच्छ्रुतेः ॐ ॥ २.३.३९ ॥
ॐ कृतप्रयत्नापेक्षस्तु विहितप्रतिषेद्धावैयर्थ्यादिभ्यः ॐ ॥ २.३.४० ॥
ॐ अंशो नानाव्यपदेशादन्यथा चापि दाशकितवादित्वमधीयत एके ॐ ॥ २.३.४१ ॥
ॐ मन्त्रवर्णात् ॐ ॥ २.३.४२ ॥
ॐ अपि स्मर्यते ॐ ॥ २.३.४३ ॥
ॐ प्रकाशादिवन्नैवं परः ॐ ॥ २.३.४४ ॥
ॐ स्मरन्ति च ॐ ॥ २.३.४५ ॥
ॐ अनुज्ञापरिहारौ देहसम्बन्धाज्ज्योतिरादिवत् ॐ ॥ २.३.४६ ॥
ॐ असन्ततेश्चाव्यतिकरः ॐ ॥ २.३.४७ ॥
ॐ आभास एव च ॐ ॥ २.३.४८ ॥
ॐ अदृष्टानियमात् ॐ ॥ २.३.४९ ॥
ॐ अभिसन्ध्यादिष्वपि चैवम् ॐ ॥ २.३.५० ॥
ॐ प्रदेशादिति चेन्नान्तर्भावात् ॐ ॥ २.३.५१ ॥

इति श्रीमत्कृष्णद्वैपायनकृतब्रह्मसूत्रेषु

द्वितीयाध्यायस्य तृतीयः पादः समाप्तः

ॐ तथा प्राणाः ॐ ॥ २.४.१ ॥
ॐ गौण्यसम्भवात् ॐ ॥ २.४.२ ॥
ॐ प्रतिज्ञानुपरोधाच्च ॐ ॥ २.४.३ ॥
ॐ तत्प्राक्छ्रुतेश्च ॐ ॥ २.४.४ ॥
ॐ तत्पूर्वकत्वाद् वाचः ॐ ॥ २.४.५ ॥
ॐ सप्त गतेर्विशेषितत्वाच्च ॐ ॥ २.४.६ ॥

ॐ हस्तादयस्तु स्थितेऽतो नैवम् ॐ ॥ २.४.७॥
ॐ अणवश्च ॐ ॥ २.४.८॥
ॐ श्रेष्ठश्च ॐ ॥ २.४.९॥
ॐ न वायुक्रिये पृथगुपदेशात् ॐ ॥ २.४.१०॥
ॐ चक्षुरादिवत्तु तत्सहशिष्ट्यादिभ्यः ॐ ॥ २.४.११॥
ॐ अकरणत्वाच्च न दोषस्तथा हि दर्शयति ॐ ॥ २.४.१२॥
ॐ पञ्चवृत्तिर्मनोवद् व्यपदिश्यते ॐ ॥ २.४.१३॥
ॐ अणुश्च ॐ ॥ २.४.१४॥
ॐ ज्योतिराद्यधिष्ठानं तु तदामननात् ॐ ॥ २.४.१५॥
ॐ प्राणवता शब्दात् ॐ ॥ २.४.१६॥
ॐ तस्य च नित्यत्वात् ॐ ॥ २.४.१७॥
ॐ त इन्द्रियाणि तद्व्यपदेशादन्यत्र श्रेष्ठात् ॐ ॥ २.४.१८॥
ॐ भेदश्रुतेः ॐ ॥ २.४.१९॥
ॐ वैलक्षण्याच्च ॐ ॥ २.४.२०॥
ॐ संज्ञामूर्तिक्लृप्तिस्तु त्रिवृत्कुर्वत उपदेशात् ॐ ॥ २.४.२१॥
ॐ मांसादि भौमं यथाशब्दमितरयोश्च ॐ ॥ २.४.२२॥
ॐ वैष्यात्तु तद्वादस्तद्वादः ॐ ॥ २.४.२३॥

इति श्रीमत्कृष्णद्वैपायनकृतब्रह्मसूत्रेषु

द्वितीयाध्यायस्य चतुर्थः पादः समाप्तः

॥ इति द्वितीयोऽध्यायः॥

॥ अथ तृतीयोऽध्यायः॥

ॐ तदन्तरप्रतिपत्तौ रंहति सम्परिष्वक्तः प्रश्ननिरूपणाभ्याम् ॐ ॥ ३.१.१॥
ॐ त्र्यात्मकत्वात्तु भूयस्त्वात् ॐ ॥ ३.१.२॥
ॐ प्राणगतेश्च ॐ ॥ ३.१.३॥
ॐ अग्न्यादिगतिश्रुतेरिति चेन्न भाक्तत्वात् ॐ ॥ ३.१.४॥
ॐ प्रथमेऽश्रवणादिति चेन्न ता एव ह्युपपत्तेः ॐ ॥ ३.१.५॥
ॐ अश्रुतत्वादिति चेन्नेष्टादिकारिणां प्रतीतेः ॐ ॥ ३.१.६॥
ॐ भाक्तं वाऽनात्मवित्त्वात् तथा हि दर्शयति ॐ ॥ ३.१.७॥
ॐ कृतात्ययेऽनुशयवान् दृष्टस्मृतिभ्यां ॐ ॥ ३.१.८॥
ॐ यथेतमनेवं च ॐ ॥ ३.१.९॥
ॐ चरणादिति चेन्न तदुपलक्षणार्थेति कार्ष्णाजिनिः ॐ ॥ ३.१.१०॥

ॐ आनर्थक्यमिति चेन्न तदपेक्षत्वात् ॐ ॥ ३.१.११॥
ॐ सुकृतदुष्कृते एवेति तु बादरिः ॐ ॥ ३.१.१२॥
ॐ अनिष्टादिकारिणामपि च श्रुतम् ॐ ॥ ३.१.१३॥
ॐ संयमने त्वनुभूयेतरेषामारोहावरोहौ तद्गतिदर्शनात् ॐ ॥ ३.१.१४॥
ॐ स्मरन्ति च ॐ ॥ ३.१.१५॥
ॐ अपि सप्त ॐ ॥ ३.१.१६॥
ॐ तत्रापि च तद्व्यापारादविरोधः ॐ ॥ ३.१.१७॥
ॐ विद्याकर्मणोरिति तु प्रकृतत्वात् ॐ ॥ ३.१.१८॥
ॐ न तृतीये तथोपलब्धेः ॐ ॥ ३.१.१९॥
ॐ स्मर्यतेऽपि च लोके ॐ ॥ ३.१.२०॥
ॐ दर्शनाच्च ॐ ॥ ३.१.२१॥
ॐ तृतीये शब्दावरोधः संशोकजस्य ॐ ॥ ३.१.२२॥
ॐ तत्साभाव्यापत्तिरुपपत्तेः ॐ ॥ ३.१.२३॥
ॐ नातिचिरेण विशेषात् ॐ ॥ ३.१.२४॥
ॐ अन्याधिष्ठते पूर्ववदभिलापात् ॐ ॥ ३.१.२५॥
ॐ अशुद्धमिति चेन्न शब्दात् ॐ ॥ ३.१.२६॥
ॐ रेतः सिग्योगोऽथ ॐ ॥ ३.१.२७॥
ॐ योनेः शरीरम् ॐ ॥ ३.१.२८॥

इति श्रीमत्कृष्णद्वैपायनकृतब्रह्मसूत्रेषु

तृतीयाध्यायस्य प्रथमः पादः समाप्तः

ॐ सन्ध्ये सृष्टिराह हि ॐ ॥ ३.२.१॥
ॐ निर्मातारं चैके पुत्रादयश्च ॐ ॥ ३.२.२॥
ॐ मायामात्रं तु कात्स्न्र्येनानभिव्यक्तस्वरूपत्वात् ॐ ॥ ३.२.३॥
ॐ सूचकश्च हि श्रुतेराचक्षते च तद्विदः ॐ ॥ ३.२.४॥
ॐ पराभिध्यानात्तु तिरोहितं ततो ह्यस्य बन्धविपर्ययौ ॐ ॥ ३.२.५॥
ॐ देहयोगाद् वासोऽपि ॐ ॥ ३.२.६॥
ॐ तदभावो नाडीषु तच्छ्रुतेरात्मनि ह ॐ ॥ ३.२.७॥
ॐ अतः प्रबोधोऽस्मात् ॐ ॥ ३.२.८॥
ॐ स एव च कर्मानुस्मृतिशब्दविधिभ्यः ॐ ॥ ३.२.९॥
ॐ मुग्धेऽर्धसंपत्तिः परिशेषात् ॐ ॥ ३.२.१०॥
ॐ न स्थानतोऽपि परस्योभयलिङ्गं सर्वत्र हि ॐ ॥ ३.२.११॥
ॐ न भेदादिति चेन्न प्रत्येकमतद्वचनात् ॐ ॥ ३.२.१२॥
ॐ अपि चैवमेके ॐ ॥ ३.२.१३॥

ॐ अरूपवदेव हि तत्प्रधानत्वात् ॐ ॥ ३.२.१४ ॥
ॐ प्रकाशवच्चावैयर्थ्यम् ॐ ॥ ३.२.१५ ॥
ॐ आह च तन्मात्रम् ॐ ॥ ३.२.१६ ॥
ॐ दर्शयति चाथो अपि स्मर्यते ॐ ॥ ३.२.१७ ॥
ॐ अत एव चोपमा सूर्यकादिवत् ॐ ॥ ३.२.१८ ॥
ॐ अम्बुवदग्रहणात्तु न तथात्वम् ॐ ॥ ३.२.१९ ॥
ॐ वृद्धिह्रासभाक्त्वमन्तर्भावादुभयसामञ्जस्यादेवम् ॐ ॥ ३.२.२० ॥
ॐ दर्शनाच्च ॐ ॥ ३.२.२१ ॥
ॐ प्रकृतैतावत्त्वं हि प्रतिषेधति ततो ब्रवीति च भूयः ॐ ॥ ३.२.२२ ॥
ॐ तदव्यक्तमाह हि ॐ ॥ ३.२.२३ ॥
ॐ अपि संराधने प्रत्यक्षानुमानाभ्याम् ॐ ॥ ३.२.२४ ॥
ॐ प्रकाशवच्चावैशेष्यं ॐ ॥ ३.२.२५ ॥
ॐ प्रकाशश्च कर्मण्यभ्यासात् ॐ ॥ ३.२.२६ ॥
ॐ अतोऽनन्तेन तथा हि लिङ्गम् ॐ ॥ ३.२.२७ ॥
ॐ उभयव्यपदेशात्त्वहिकुण्डलवत् ॐ ॥ ३.२.२८ ॥
ॐ प्रकाशाश्रयवद् वा तेजस्त्वात् ॐ ॥ ३.२.२९ ॥
ॐ पूर्ववद् वा ॐ ॥ ३.२.३० ॥
ॐ प्रतिषेधाच्च ॐ ॥ ३.२.३१ ॥
ॐ परमतः सेतून्मानसम्बन्धभेदव्यपदेशेभ्यः ॐ ॥ ३.२.३२ ॥
ॐ दर्शनात्तु ॐ ॥ ३.२.३३ ॥
ॐ बुद्ध्यर्थः पादवत् ॐ ॥ ३.२.३४ ॥
ॐ स्थानविशेषात् प्रकाशादिवत् ॐ ॥ ३.२.३५ ॥
ॐ उपपत्तेश्च ॐ ॥ ३.२.३६ ॥
ॐ तथाऽन्यत् प्रतिषेधात् ॐ ॥ ३.२.३७ ॥
ॐ अनेन सर्वगतत्वमायामयशब्दादिभ्यः ॐ ॥ ३.२.३८ ॥
ॐ फलमत उपपत्तेः ॐ ॥ ३.२.३९ ॥
ॐ श्रुतत्वाच्च ॐ ॥ ३.२.४० ॥
ॐ धर्मं जैमिनिरत एव ॐ ॥ ३.२.४१ ॥
ॐ पूर्वं तु बादरायणो हेतुव्यपदेशात् ॐ ॥ ३.२.४२ ॥

इति श्रीमत्कृष्णद्वैपायनकृतब्रह्मसूत्रेषु

तृतीयाध्यायस्य द्वितीयः पादः समाप्तः

ॐ सर्ववेदान्तप्रत्ययं चोदनाद्यविशेषात् ॐ ॥ ३.३.१ ॥
ॐ भेदान्नेति चेदेकस्यामपि ॐ ॥ ३.३.२ ॥

ॐ स्वाध्यायस्य तथात्वेन हि समाचारेऽधिकाराच्च ॐ ॥ ३.३.३॥
ॐ सलिलवच्च तन्नियमः ॐ ॥ ३.३.४॥
ॐ दर्शयति च ॐ ॥ ३.३.५॥
ॐ उपसंहारोऽर्थाभेदाद् विधिशेषवत् समाने च ॐ ॥ ३.३.६॥
ॐ अन्यथात्वं शब्दादिति चेन्नाविशेषात् ॐ ॥ ३.३.७॥
ॐ न वा प्रकरणभेदात् परोवरीयस्त्वादिवत् ॐ ॥ ३.३.८॥
ॐ संज्ञातश्चेत् तदुक्तमस्ति तु तदपि ॐ ॥ ३.३.९॥
ॐ प्राप्तेश्च समञ्जसम् ॐ ॥ ३.३.१०॥
ॐ सर्वाभेदादन्यत्रेमे ॐ ॥ ३.३.११॥
ॐ आनन्दादयः प्रधानस्य ॐ ॥ ३.३.१२॥
ॐ प्रियशिरस्त्वाद्यप्राप्तिरुपचयापचयौ हि भेदे ॐ ॥ ३.३.१३॥
ॐ इतरे त्वर्थसामान्यात् ॐ ॥ ३.३.१४॥
ॐ आध्यानाय प्रयोजनाभावात् ॐ ॥ ३.३.१५॥
ॐ आत्मशब्दाच्च ॐ ॥ ३.३.१६॥
ॐ आत्मगृहीतिरितरवदुत्तरात् ॐ ॥ ३.३.१७॥
ॐ अन्वयादिति चेत् स्यादवधारणात् ॐ ॥ ३.३.१८॥
ॐ कार्याख्यानादपूर्वम् ॐ ॥ ३.३.१९॥
ॐ समान एवञ्चाभेदात् ॐ ॥ ३.३.२०॥
ॐ सम्बन्धादेवमन्यत्रापि ॐ ॥ ३.३.२१॥
ॐ न वा विशेषात् ॐ ॥ ३.३.२२॥
ॐ दर्शयति च ॐ ॥ ३.३.२३॥
ॐ सम्भृतिद्युव्याप्त्यपि चातः ॐ ॥ ३.३.२४॥
ॐ पुरुषविद्यायामपि चेतरेषामनाम्नानात् ॐ ॥ ३.३.२५॥
ॐ वेधाद्यर्थभेदात् ॐ ॥ ३.३.२६॥
ॐ हानौ तूपायनशब्दशेषत्वात् कुशाच्छन्दस्तुत्युपगानवत् तदुक्तम् ॐ ॥ ३.३.२७॥
ॐ साम्पराये तर्तव्याभावात् तथा ह्यन्ये ॐ ॥ ३.३.२८॥
ॐ छन्दत उभयाविरोधात् ॐ ॥ ३.३.२९॥
ॐ गतेरर्थवत्त्वमुभयथाऽन्यथा हि विरोधः ॐ ॥ ३.३.३०॥
ॐ उपपन्नस्तल्लक्षणार्थोपलब्धेर्लोकवत् ॐ ॥ ३.३.३१॥
ॐ अनियमः सर्वेषामविरोधाच्छब्दानुमानाभ्याम् ॐ ॥ ३.३.३२॥
ॐ यावदधिकारमवस्थितिराधिकारिकाणाम् ॐ ॥ ३.३.३३॥
ॐ अक्षरधियां त्ववरोधः सामान्यतद्भावाभ्यामौपसदवत् तदुक्तम् ॐ ॥ ३.३.३४॥
ॐ इयदामननात् ॐ ॥ ३.३.३५॥
ॐ अन्तरा भूतग्रामवदिति चेत् तदुक्तम् ॐ ॥ ३.३.ल्छ॥
ॐ अन्यथा भेदानुपपत्तिरिति चेन्नोपदेशवत् ॐ ॥ ३.३.३६॥
ॐ व्यतिहारो विशिंषन्ति हीतरव्रत् ॐ ॥ ३.३.३७॥

ॐ सैव हि सत्यादयः ॐ ॥ ३.३.३८॥
ॐ कामादितरत्र तत्र चाऽयतनादिभ्यः ॐ ॥ ३.३.३९॥
ॐ आदरादलोपः ॐ ॥ ३.३.४०॥
ॐ उपस्थितेस्तद्वचनात् ॐ ॥ ३.३.४१॥
ॐ तन्निर्धारणार्थनियमस्तद्दृष्टेः पृथग्ध्यप्रतिबन्धः फलम् ॐ ॥ ३.३.४२॥
ॐ प्रदानवदेव तदुक्तम् ॐ ॥ ३.३.४३॥
ॐ लिङ्गभूयस्त्वात् तद्धि बलीयस्तदपि ॐ ॥ ३.३.४४॥
ॐ पूर्वविकल्पः प्रकरणात् स्यात् क्रियामानसवत् ॐ ॥ ३.३.४५॥
ॐ अतिदेशाच्च ॐ ॥ ३.३.४६॥
ॐ विद्यैव तु निर्धारणात् ॐ ॥ ३.३.४७॥
ॐ दर्शनाच्च ॐ ॥ ३.३.४८॥
ॐ श्रुत्यादिबलीयस्त्वाच्च न बाधः ॐ ॥ ३.३.४९॥
ॐ अनुबन्धादिभ्यः ॥ ३.३.५०॥
ॐ प्रज्ञान्तरपृथक्त्ववद् दृष्टिश्च तदुक्तम् ॐ ॥ ३.३.५१॥
ॐ न सामान्यादप्युपलब्धेर्मृत्युवन्नहि लोकापत्तिः ॐ ॥ ३.३.५२॥
ॐ परेण च शब्दस्य ताद्विध्यं भूयस्त्वात्त्वनुबन्धः ॐ ॥ ३.३.५३॥
ॐ एक आत्मनः शरीरे भावात् ॐ ॥ ३.३.५४॥
ॐ व्यतिरेकस्तद्भावभावित्वान्न तूपलब्धिवत् ॐ ॥ ३.३.५५॥
ॐ अङ्गावबद्धास्तु न शाखासु हि प्रतिवेदम् ॐ ॥ ३.३.५६॥
ॐ मन्त्रादिवद् वाऽविरोधः ॐ ॥ ३.३.५७॥
ॐ भूम्नः क्रतुवज्ज्यायस्त्वं तथा च दर्शयति ॐ ॥ ३.३.५८॥
ॐ नाना शब्दादिभेदात् ॐ ॥ ३.३.५९॥
ॐ विकल्पो विशिष्टफलत्वात् ॐ ॥ ३.३.६०॥
ॐ काम्यास्तु यथाकामं समुच्चीयेरन् न वा पूर्वहेत्वभावात् ॐ ॥ ३.३.६१॥
ॐ अङ्गेषु यथाऽऽश्रयभावः ॐ ॥ ३.३.६२॥
ॐ शिष्टेश्च ॐ ॥ ३.३.६३॥
ॐ समाहारात् ॐ ॥ ३.३.६४॥
ॐ गुणसाधारण्यश्रुतेश्च ॐ ॥ ३.३.६५॥
ॐ न वाऽतत्सहभावाश्रुतेः ॐ ॥ ३.३.६६॥
ॐ दर्शनाच्च ॐ ॥ ३.३.६७॥

इति श्रीमत्कृष्णद्वैपायनकृतब्रह्मसूत्रेषु

तृतीयाध्यायस्य तृतीयः पादः समाप्तः

ॐ पुरुषार्थोऽतः शब्दादिति बादरायणः ॐ ॥ ३.४.१॥

ॐ शेषत्वात् पुरुषार्थवादो यथाऽन्येष्विति जैमिनिः ॐ ॥ ३.४.२॥

ॐ आचारदर्शनात् ॐ ॥ ३.४.३॥

ॐ तच्छ्रुतेः ॐ ॥ ३.४.४॥

ॐ समन्वारम्भणात् ॐ ॥ ३.४.५॥

ॐ तद्वतो विधानात् ॐ ॥ ३.४.६॥

ॐ नियमाच्च ॐ ॥ ३.४.७॥

ॐ अधिकोपदेशात्तु बादरायणस्यैवं तद्दर्शनात् ॐ ॥ ३.४.८॥

ॐ तुल्यं तु दर्शनम् ॐ ॥ ३.४.९॥

ॐ असार्वत्रिकी ॐ ॥ ३.४.१०॥

ॐ विभागः शतवत् ॐ ॥ ३.४.११॥

ॐ अध्ययनमात्रवतः ॐ ॥ ३.४.१२॥

ॐ नाविशेषात् ॐ ॥ ३.४.१३॥

ॐ स्तुतयेऽनुमतिर्वा ॐ ॥ ३.४.१४॥

ॐ कामकारेण चैके ॐ ॥ ३.४.१५॥

ॐ उपमर्दं च ॐ ॥ ३.४.१६॥

ॐ ऊर्ध्वरेतस्सु च शब्दे हि ॐ ॥ ३.४.१७॥

ॐ परामर्शं जैमिनिरचोदना चापवदिति हि ॐ ॥ ३.४.१८॥

ॐ अनुष्ठेयं बादरायणः साम्यश्रुतेः ॐ ॥ ३.४.१९॥

ॐ विधिर्वा धारणवत् ॐ ॥ ३.४.२०॥

ॐ स्तुतिमात्रमुपादानादिति चेन्नापूर्वत्वात् ॐ ॥ ३.४.२१॥

ॐ भावशब्दाच्च ॐ ॥ ३.४.२२॥

ॐ पारिप्लवार्था इति चेन्न विशेषितत्वात् ॐ ॥ ३.४.२३॥

ॐ तथा चैकवाक्योपबन्धात् ॐ ॥ ३.४.२४॥

ॐ अत एव चाग्नीन्धनाद्यनपेक्षा ॐ ॥ ३.४.२५॥

ॐ सर्वापेक्षा च यज्ञादिश्रुतेः अश्ववत् ॐ ॥ ३.४.२६॥

ॐ शमदमाद्युपेतः स्यात् तथाऽपि तु तद्विधेस्तदङ्गतया तेषामवश्यानुष्ठेयत्वात् ॐ ॥ ३.४.२७॥

ॐ सर्वान्नानुमतिश्च प्राणात्यये तद्दर्शनात् ॐ ॥ ३.४.२८॥

ॐ अबाधाच्च ॐ ॥ ३.४.२९॥

ॐ अपि स्मर्यते ॐ ॥ ३.४.३०॥

ॐ शब्दश्चातोऽकामकारे ॐ ॥ ३.४.३१॥

ॐ विहितत्वाच्चाऽश्रमकर्मापि ॐ ॥ ३.४.३२॥

ॐ सहकारित्वेन च ॐ ॥ ३.४.३३॥

ॐ सर्वथाऽपि तु त एवोभयलिङ्गात् ॐ ॥ ३.४.३४॥

ॐ अनभिभवं च दर्शयति ॐ ॥ ३.४.३५॥

ॐ अन्तरा चापि तु तद्दृष्टेः ॐ ॥ ३.४.३६॥

ॐ अपि स्मर्यते ॐ ॥ ३.४.३७॥

ॐ विशेषणानुग्रहं ॐ ॥ ३.४.३८॥
ॐ अतस्त्वितरज्ज्यायो लिङ्गाच्च ॐ ॥ ३.४.३९॥
ॐ तद्भूतस्य तु तद्भावो जैमिनेरपि नियमातद्रूपाभावेभ्यः ॐ ॥ ३.४.४०॥
ॐ न चाधिकारिकमपि पतनानुमानात् तदयोगात् ॐ ॥ ३.४.४१॥
ॐ उपपूर्वमपीत्येके भावशमनवत् तदुक्तम् ॐ ॥ ३.४.४२॥
ॐ बहिस्तूभयथापि स्मृतेराचाराच्च ॐ ॥ ३.४.४३॥
ॐ स्वामिनः फलश्रुतेरित्यात्रेयः ॐ ॥ ३.४.४४॥
ॐ आर्त्विज्यमित्यौडुलोमिस्तस्मै हि परिक्रियते ॐ ॥ ३.४.४५॥
ॐ सहकार्यन्तरविधिः पक्षेण तृतीयं तद्वतो विध्यादिवत् ॐ ॥ ३.४.४६॥
ॐ कृत्स्नभावात्तु गृहिणोपसंहारः ॐ ॥ ३.४.४७॥
ॐ मौनवदितरेषामप्युपदेशात् ॐ ॥ ३.४.४८॥
ॐ अनाविष्कुर्वन्नन्वयात् ॐ ॥ ३.४.४९॥
ॐ ऐहिकमप्रस्तुतप्रतिबन्धे तद्दर्शनात् ॐ ॥ ३.४.५०॥
ॐ एवं मुक्तिफलानियमस्तदवस्थावधृतेस्तदवस्थावधृतेः ॐ ॥ ३.४.५१॥

इति श्रीमत्कृष्णद्वैपायनकृतब्रह्मसूत्रेषु

तृतीयाध्यायस्य चतुर्थः पादः समाप्तः

॥ इति तृतीयोऽध्यायः॥

॥ अथ चतुर्थोऽध्यायः॥

ॐ आवृत्तिरसकृदुपदेशात् ॐ ॥ ४.१.१॥
ॐ लिङ्गाच्च ॐ ॥ ४.१.२॥
ॐ आत्मेति तूपगच्छन्ति ग्राहयन्ति च ॐ ॥ ४.१.३॥
ॐ न प्रतीके न हि सः ॐ ॥ ४.१.४॥
ॐ ब्रह्मदृष्टिरुत्कर्षात् ॐ ॥ ४.१.५॥
ॐ आदित्यादिमतयश्चाङ्ग उपपत्तेः ॐ ॥ ४.१.६॥
ॐ आसीनः सम्भवात् ॐ ॥ ४.१.७॥
ॐ ध्यानाच्च ॐ ॥ ४.१.८॥
ॐ अचलत्वं चापेक्ष्य ॐ ॥ ४.१.९॥
ॐ स्मरन्ति च ॐ ॥ ४.१.१०॥
ॐ यत्रैकाग्रता तत्राविशेषात् ॐ ॥ ४.१.११॥
ॐ आ प्रयाणात् तत्रापि हि दृष्टम् ॐ ॥ ४.१.१२॥
ॐ तदधिगम उत्तरपूर्वाघयोरश्लेषविनाशौ तद्व्यपदेशात् ॐ ॥ ४.१.१३॥

ॐ इतरस्याप्येवमसंश्लेषः पाते तु ॐ ॥ ४.१.१४॥
ॐ अनारब्धकार्ये एव तु पूर्वे तदवधेः ॐ ॥ ४.१.१५॥
ॐ अग्निहोत्रादि तु तत्कार्यायैव तद्दर्शनात् ॐ ॥ ४.१.१६॥
ॐ अतोऽन्यदपीत्येकेषामुभयोः ॐ ॥ ४.१.१७॥
ॐ यदेव विद्ययेति हि ॐ ॥ ४.१.१८॥
ॐ भोगेन त्वितरे क्षपयित्वाऽथ सम्पत्स्यते ॐ ॥ ४.१.१९॥

इति श्रीमत्कृष्णद्वैपायनकृतब्रह्मसूत्रेषु

चतुर्थाध्यायस्य प्रथमः पादः समाप्तः

ॐ वाङ्मनसि दर्शनाच्छब्दाच्च ॐ ॥ ४.२.१॥
ॐ अत एव च सर्वाण्यनु ॐ ॥ ४.२.२॥
ॐ तन्मनः प्राण उत्तरात् ॐ ॥ ४.२.३॥
ॐ सोऽध्यक्षे तदुपगमादिभ्यः ॐ ॥ ४.२.४॥
ॐ भूतेषु तच्छ्रुतेः ॐ ॥ ४.२.५॥
ॐ नैकस्मिन् दर्शयतो हि ॐ ॥ ४.२.६॥
ॐ समना चासृत्युपक्रमादमृतत्वं चानुपोष्य ॐ ॥ ४.२.७॥
ॐ तदापीतेः संसारव्यपदेशात् ॐ ॥ ४.२.८॥
ॐ सूक्ष्मं प्रमाणतश्च तथोपलब्धेः ॐ ॥ ४.२.९॥
ॐ नोपमर्देनातः ॐ ॥ ४.२.१०॥
ॐ अस्यैव चोपपत्तेरूष्मा ॐ ॥ ४.२.११॥
ॐ प्रतिषेधादिति चेन्न शारीरात् ॐ ॥ ४.२.१२॥
ॐ स्पष्टो ह्येकेषाम् ॐ ॥ ४.२.१३॥
ॐ स्मर्यते च ॐ ॥ ४.२.१४॥
ॐ तानि परे तथा ह्याह ॐ ॥ ४.२.१५॥
ॐ अविभागो वचनात् ॐ ॥ ४.२.१६॥
ॐ तदोकोऽग्रज्वलनं तत्प्रकाशितद्वारो विद्यासामर्थ्यात् तच्छेषगत्यनुस्मृतियोगाच्च हार्दानुगृहीताः शताधिकया ॐ
ॐ रश्म्यनुसारी ॐ ॥ ४.२.१८॥
ॐ निशि नेति चेन्न संभन्धात् ॐ ॥ ४.२.१९॥
ॐ यावद्देहभावित्वाद्दर्शयति च ॐ ॥ ४.२.२०॥
ॐ अतश्चायनेऽपि दक्षिणे ॐ ॥ ४.२.२१॥
ॐ योगिनः प्रति च स्मर्येते स्मार्ते चैते ॐ ॥ ४.२.२२॥

इति श्रीमत्कृष्णद्वैपायनकृतब्रह्मसूत्रेषु

चतुर्थाध्यायस्य द्वितीयः पादः समाप्तः

ॐ अर्चिरादिना तत्प्रथितेः ॐ ॥ ४.३.१॥
ॐ वायुशब्दादविशेषविशेषाभ्याम् ॐ ॥ ४.३.२॥
ॐ तटितोऽधि वरुणः सम्बन्धात् ॐ ॥ ४.३.३॥
ॐ आतिवाहिकास्तल्लिङ्गात् ॐ ॥ ४.३.४॥
ॐ उभयव्यामोहात् तत्सिद्धेः ॐ ॥ ४.३.५॥
ॐ वैद्युतेनैव ततस्तच्छ्रुतेः ॐ ॥ ४.३.६॥
ॐ कार्यं बादरिरस्य गत्युपपत्तेः ॐ ॥ ४.३.७॥
ॐ विशेषितत्त्वाच्च ॐ ॥ ४.३.८॥
ॐ सामीप्यात्तु तद्व्यपदेशः ॐ ॥ ४.३.९॥
ॐ कार्यात्यये तदध्यक्षेण सहातः परमभिधानात् ॐ ॥ ४.३.१०॥
ॐ स्मृतेश्च ॐ ॥ ४.३.११॥
ॐ परं जैमिनिर्मुख्यत्वात् ॐ ॥ ४.३.१२॥
ॐ दर्शनाच्च ॐ ॥ ४.३.१३॥
ॐ न च कार्ये प्रतिपत्त्यभिसन्धिः ॐ ॥ ४.३.१४॥
ॐ अप्रतीकालम्बनान्नयतीति बादरायणः उभयथा च दोषात् तत्क्रतुश्च ॐ ॥ ४.३.१५॥
ॐ विशेषं च दर्शयति ॐ ॥ ४.३.१६॥

इति श्रीमत्कृष्णद्वैपायनकृतब्रह्मसूत्रेषु

चतुर्थाध्यायस्य तृतीयः पादः समाप्तः

ॐ सम्पद्याविहाय स्वेन शब्दात् ॐ ॥ ४.४.१॥
ॐ मुक्तः प्रतिज्ञानात् ॐ ॥ ४.४.२॥
ॐ आत्मा प्रकरणात् ॐ ॥ ४.४.३॥
ॐ अविभागेन दृष्टत्वात् ॐ ॥ ४.४.४॥
ॐ ब्राह्मेण जैमिनिरुपन्यासादिभ्यः ॐ ॥ ४.४.५॥
ॐ चितिमात्रेण तदात्मकत्वादित्यौडुलोमिः ॐ ॥ ४.४.६॥
ॐ एवमप्युपन्यासात् पूर्वभावादविरोधं बादरायणः ॐ ॥ ४.४.७॥
ॐ सङ्कल्पादेव तु तच्छ्रुतेः ॐ ॥ ४.४.८॥
ॐ अत एव चानन्याधिपतिः ॐ ॥ ४.४.९॥
ॐ अभावं बादरिराह ह्येवम् ॐ ॥ ४.४.१०॥
ॐ भावं जैमिनिर्विकल्पाम्नानात् ॐ ॥ ४.४.११॥
ॐ द्वादशाहवदुभयविधं बादरायणोऽतः ॐ ॥ ४.४.१२॥

ॐ तन्वभावे सन्ध्यवदुपपत्तेः ॐ ॥ ४.४.१३॥
ॐ भावे जाग्रद्वत् ॐ ॥ ४.४.१४॥
ॐ प्रदीपवदावेशस्तथा हि दर्शयति ॐ ॥ ४.४.१५॥
ॐ स्वाप्ययसम्पत्त्योरन्यतरापेक्षमाविष्कृतं हि ॐ ॥ ४.४.१६॥
ॐ जगद्व्यापारवर्जं ॐ ॥ ४.४.१७॥
ॐ प्रकरणादसन्निहितत्त्वाच्च ॐ ॥ ४.४.१८॥
ॐ प्रत्यक्षोपदेशादिति चेन्नाऽधिकारिकमण्डलस्थोक्तेः ॐ ॥ ४.४.१९॥
ॐ विकारावर्ति च तथा हि दर्शयति ॐ ॥ ४.४.२०॥
ॐ स्थितिमाह दर्शयतश्चैवं प्रत्यक्षानुमाने ॐ ॥ ४.४.२१॥
ॐ भोगमात्रसाम्यलिङ्गाच्च ॐ ॥ ४.४.२२॥
ॐ अनावृत्तिः शब्दादनावृत्तिः शब्दात् ॐ ॥ ४.४.२३॥

इति श्रीमत्कृष्णद्वैपायनकृतब्रह्मसूत्रेषु

चतुर्थाध्यायस्य चतुर्थः पादः समाप्तः

॥ इति चतुर्थोऽध्यायः॥

भारतीरमणमुख्यप्राणान्तर्गत श्रीकृष्णार्पणमस्तु

Shrisha Rao (shrao@ia.net)
Latest revision: January 27, 2000
Send corrections to shrao@dvaita.org (Shrisha Rao)

Three numbers given in each case relate to *adhyāya*, *pāda*, and *sūtra*, respectively.

Please send corrections to sanskrit@cheerful.com
Last updated February 3, 2000